

Afghanistan och 2014-syndromet

Rädsla, hopp och beslutsamhet

President Obama offentliggjorde tiden för de amerikanska truppernas tillbakadragande från Afghanistan redan år 2011. Sedan dess har utsikterna för 2014 hängt över landet som ett hotfullt ovädersmoln. Nu är vi där. Det finns fortfarande rädsla och nervositet men det finns också afghaner som anser att omvärlden gör fel i att se så pessimistiskt på landets framtid.

Text | **Martine van Bijlert**

Översättning | **Charlotte Hjukström**

Obamas detaljerade beskrivning av hur han skulle få hem trupperna var i första hand avsedd att övertyga hans egna medborgare om att USA var på väg att dra sig ur en härva som höll på att bli både dyr och komplicerad. Men i dag sitter hela världen i samma publik, och hans ord sände chockvågor genom Afghanistan. Många afghaner hade svårt att tro att USA verkligen tänkte dra sig ur. Det är faktiskt en ganska allmänt spridd uppfattning att kriget hålls i gång på konstgjord väg för att amerikanerna ska ha en ursäkt för att stanna kvar. Många blev undrande eftersom planerna motiverades med en beskrivning av deras land som lät bättre än vad de själva kunde se på nära håll. Och om det internationella samfundet inte hade lyckats skydda Afghanistans befolkning mot våldsamma rebeller, korruperat styre och klåfingriga grannländer så länge de hade soldater i landet, hur skulle det då bli utan internationell närvaro och övervakning?

Denna oro fick ytterligare näring av en jämn ström med dystra rapporter och mörka framtidsprognoser i medier, vilket fick folk att undra om alla de där utländska experterna visste något som de själva inte kände till. Men det har också kommit motreaktioner. Med tiden har en del afghaner börjat uttrycka tvivel på att 2014 verkligen kommer att bli ett ödesdigert år. ”Jag tror att det kommer att fortsätta ungefär som förut”, säger framför allt den unga, självsäkra och högutbildade befolkningen. De som har upplevt krig, men kanske inte utvecklingen fram till kriget, känner irritation över den uppfatt-

ning som verkar ligga bakom mycket av den utländska rapporteringen: att Afghanistan inte klarar sig på egen hand.

Dessutom har Karzais öppna trots mot USA och hans bestämda åsikt att den pessimistiska rapporteringen i medier bara syftar till att försvaga landets viljekraft, fått människor även utanför den växande medelklassen att börja tro att resten av världen kan vara felinformerad eller rent av oärlig när den hävdar att Afghanistan går mot en farofylld framtid. Efter hand som ansvaret för säkerheten har överlämnats till de afghanska styrkorna har det visat sig att resultatet har varit blandat: ingen rungande succé men inte heller någon nattsvart katastrof. Detta räcker förstås inte för att övertyga en orolig befolkning om att allt kommer att bli bra, men det illustrerar onekligen att mycket kommer att vara sig likt även efter omställningen. Folk är fortfarande oroliga, men åsikterna spretar åt fler håll än vad de gjorde för ett eller två år sedan.

Presidentvalet

Vad kan vi säga i början av ödesåret om de händelser som antagligen kommer att forma landets framtid? Och kanske ännu viktigare: vad kan vi säga om den underliggande dynamiken och hur sannolikt det är att den kommer att leda till den förutspådda samhällsomstörtningen?

Presidentvalet kommer återigen att dominera rubriker och analyser och överskugga det parallella valet till provinsråden. De internationella valobservatörerna kommer

förmodligen även denna gång att vara för snabba med sina relativt positiva bedömningar som de senare kommer att tvingas backa ifrån. Sedan kommer de antagligen att resa hem innan processen är helt avslutad. Det finns ingen anledning att tro att 2014 års valrörelse kommer att bli mindre stökig, bråkig eller förvirrande än de tidigare. De strukturella omständigheterna tillåter inte att det blir särskilt annorlunda. De utbredda men ojämnt fördelade säkerhetsproblemen skapar utrymme för all slags manipulation och då får valkommissionerna IEC och IECC avgöra vilka röster som ska räknas. Denna beslutsprocess kommer att ha en hög nivå av godtycke och en låg nivå av transparens. Ingen kommer därför att kunna veta om det slutliga valresultatet har någonting att göra med hur folk har röstat eller hur de hade velat rösta.

Frågan är därför inte om vi kommer att få uppleva valfusk eller politisk oro. Det får vi nog mer eller mindre räkna med. Snarare är frågan om det efterföljande politiska kabblet kommer att leda till instabilitet eller till och med våldsamerhet och en splittring av landets högre samhällsklasser i hela landet.

Med tanke på den relativa rörligheten inom afghansk politik, allt posering och alla sista minuten-kompromisser, vågar jag påstå att ett stökigt fuskval inte nödvändigtvis behöver leda till kaos eller ens innebära en oåterkalleligt förlorad legitimitet. Något som däremot skulle hota stabiliteten i Afghanistan är oansvarigt röstfiske, i synnerhet om det är etniskt och geografiskt baserat och syftar till att provocera och väcka starka känslor. Det är hur kampen om makten utkämpas som kommer att forma tiden efter valet, inte det faktum att det över huvud taget pågår en maktkamp.

Valets legitimitet och valresultatet kommer att vara starkt beroende av om resultatet uppfattas som någorlunda rättvist och →

→ stabilt. Det vill säga om det ger tillräckligt utrymme åt de olika rivaliserande grupperna och om det har tillräckligt stöd av de mäktigaste aktörerna – lokala, regionala eller internationella. Det betyder att innehållet och tonen i det politiska samtal kommer att äga rum, medan valkommissionerna sliter med att få fram ett valresultat, kommer att spela en avgörande roll. Alla de kandidater som har förlorat måste klara av att följa traditionen att träda tillbaka för den nationella enighetens och den politiska stabilitetens skull.

Även om många journalister och bedömare har lärt sig att etnicitet, lokalpatriotism och personliga lojaliteter spelar en viktig roll i afghansk politik är mycket av det som skrivs så oerhört förenklat att det till och med kan vara till skada. Det finns en brist på förståelse för de komplicerade och mångskiftande politiska nätverken i Afghanistan, för många afghaners starka vilja att aldrig mer splittras med våld och för arbetet med att lösa konflikter och bygga upp känslan av enighet. Det finns naturligtvis också rovgiriga krigsherrar och politiker som frestas av att spela på känslomässigt laddade frågor liksom det finns grupper som är lätta att mobilisera och sätta i rörelse. Det finns missförhållanden som både är verkliga och inbillade och en rädsla för att marginaliseras eller ännu värre, i synnerhet nu när situationen är satt i förändring. Men det finns också en vaksamhet och en beredskap som än så länge gör att grov etnisk propaganda inte får något fäste.

Synen på nationen

Analytiker och diplomater behöver komma till insikt om att framtidsscenarioer med bekväma och pragmatiska inställningar, som "Afghanistan har aldrig varit en nation," inte stämmer överens med hur de flesta afghaner ser på sitt land och sin framtid. Bilden av stora etniska block som slåss med varandra om makten är en farlig förenkling som kan bli en självuppfyllande profetia om politikerna inte har någon annan berättelse som bakgrund för sina kandidaturer. Ett av de antaganden som ligger bakom många av de pessimistiska bedömningarna är att Afghanistan är ett fragmenterat land, fullt av vapen och banditer. Att eftersom försöken till demokratisering och institutionsbyggande inte har löst problemen kan landet inte göra något annat än att rasa samman. Att dess bräckliga skal kommer att skakas av stötvåg efter stötvåg tills det inte håller längre.

Det många afghaner fruktar, mer än att

talibanerna kommer tillbaka (vilket många tror bara kan hända om omvärlden tillåter det) är att självständiga krigsherrar tar makten för att berika sig själva – inte bara på enstaka platser eller tillfälligtvis, utan att det återigen blir den vanligaste formen av samhällsorganisation eller icke-organisation. Under de senaste åren har detta aldrig varit helt borta. Det har varit en ständigt återkommande refräng att såväl gamla kommandanter som en ny generation av våldsentreprenörer har kunnat begå brott ostraffat. Samtidigt stod det klart att detta inte var normen. Även om staten i många fall avstod från att reagera på klagomålen fanns det ändå hopp om en förändring. Trots att laglösheten regerade på många ställen fanns det också potentiella möjligheter att sätta press på de korrupta och våldsbenägna, exempelvis genom att mobilisera medier.

 Chansen är stor att framtiden kommer att bli ungefär som det förflutna: en ganska rörig blandning"

Martine van Bijlert

Vad händer, undrar folket, om det inte längre finns några pengar att köpa banditerna med? Om centralmakten inte längre har tillräcklig kontroll över våldsapparaten för att sätta sig i respekt? Tänk om samförståndet kring att upprätthålla och skydda den nuvarande statsbildningen spricker och ersätts av en maktkamp? Tänk om det inte går att hindra grannländerna och andra aktörer från att underblåsa osämja och instabilitet?

När man talar om Afghanistans framtid, om de djupa bekymren och om allt som det råder brist på, allt som vi hade hoppats men som inte har hänt och allt som vi hade fruktat och som nu pågår för fullt, är det en ganska mörk bild som tar form. Men den bilden stämmer inte överens med den beslutsamhet som finns hos många afghaner, människor som aldrig ger upp försöken att hålla ihop sitt land. Den stämmer inte heller in på de tillfällen under de senaste åren då man har förutspått våld och kaos som sedan inte inträffade eller som utbröt i mindre skala än befarat. De dystra prognoserna är alltför dystra. Landet kan mycket väl klara sig bättre än vad många tror i dag.

Men att landet klarar sig bättre än förväntat och undviker kollaps är dock att

lägga ribban ganska lågt. Det innebär att man fortsätter treva sig fram så gott det går. Det innebär fortsatt våld, utbredd fattigdom och många orättvisor. Hur ska man kunna förneka att detta är en mörk framtid för många? Det är en svår balans att hålla hoppet vid liv utan att nonchalera alla de människor som kommer att fortsätta lida under de kommande åren, att ha "realistiska förväntningar" utan att acceptera att Afghanistan inte ska få mer än så.

Så vad göra? För det första vore det bra om vi enades om att förändringarna i Afghanistan har varit på gott och ont. Många nyheter har inte gett några större framsteg men inte heller varit totalt misslyckade. Ganska mycket har snarare blivit en oplanerad och rätt rörig blandning av gradvisa förändringar och underliggande processer. Chansen är stor att framtiden kommer att bli ungefär som det förflutna: en ganska rörig blandning.

För det andra vore det bra om vi blev mindre fixerade vid det internationella samfundets roll. Det västerländska beslutsfattandet bygger till stor del på illusionen av kontroll, och vi vill gärna tro att planer, program och utbetalda medel är de huvudsakliga krafter som formar den sociala verkligheten.

Lösningorienterat

Vi som sysslar med policyanalys baserar mycket av vårt arbete på en övertygelse om att en förändring är möjlig när beslutsfattarna tvingas till handling: det gäller att väcka den "politiska viljan" att börja göra "det rätta" så att reformer och framtidskridande kan komma i gång. Den utgångspunkten påverkar analysen, ämnesvalet, presentationen av fakta och bidrar till ett fokus på det som är trasigt, som fungerar dåligt och behöver lagas. Nu menar jag inte att vi med konstlade medel ska försöka leta fram goda nyheter i stället. Men när vi ser på Afghanistan behöver vi både se problemen och det som görs för att lösa dem. Det finns mycket mer uppfinningsrikedom, återhämtningsförmåga och inre stabilitet än vad som kommer fram i de flesta rapporter och analyser.

Slutligen vore det bra om vi erkände att ingen av oss vet vad som kommer att hända. Att det finns många vägskalet där det kan gå på tok, men att utvecklingen inte nödvändigtvis måste gå bakåt. ■

Martine van Bijlert är sociolog och medgrundare av Afghanistan Analysts Network (2009), en oberoende ideell politisk forskningsorganisation. Hon har tillbringat över tolv år i Afghanistan, Iran och Pakistan där hon bor och arbetar som analytiker och rådgivare.